

νοίᾳ τοῦ κοινοῦ ἐμπειρικοῦ φιλοσόφου ἀμφισβητησίμους καὶ ἄγαν προβληματικούς.

Οἱ ιδανισμὸς ἐπὶ τῇ βάσει ἀμφοτέρων τῶν ἀπατῶν τῆς τε κατὰ φύσιν τῆς τε παρὰ φύσιν ἔρευνήσας μετ' ἄκρας προσοχῆς τὰ γνωστικὰ μέσα τοῦ τε ἑγώ τοῦ τε οὐκεγώ ἀπεφήνατο, ὅτι μεταφυσικὴ γνῶσις τοῦ οὐκεγώ εἶνε δυνατή μόνον ὑπὸ τὴν ἣν αὐτὸς πρεσβεύει ἔννοιαν. Οἱ πλεῖστοι δὲ τῶν λόγων τούτων δύνανται νὰ ἀνομολογηθῶσιν ὑπὸ παντὸς φιλοσοφοῦντος.

Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε φηθέντων καθίσταται δῆλον, ὅτι ὥλη ἡ δυσκολία ἡ πρὸς κατανόησιν τοῦ οὐκεγώ πηγάζει ἐκ τῶν ἀντικειμενικῶν γνωστικῶν μέσων: τῶν ποιοτήτων.

ΠΟΥ ΚΕΙΤΑΙ Η ΔΥΣΚΟΛΙΑ

A' κατὰ τὸ Berkeley

399—405.

ΞΙΟ. Αἱ ποιότητες καὶ αἱ παράγωγοι καὶ αἱ θεμελιώδεις κείνται ἐν τῷ ἑγώ.

Τὸ ἀντικειμενικὸν σύνολον παντὸς αἰσθητοῦ εἶνε μᾶλλον τὸ σύνολον αὐτῆς τῆς ὑποκειμενικῆς αἰσθήσεως καὶ ἀντιλήψεως.

I. Αἱ ποιότητες ὡς προαποδέδειχται κείνται ἐν τῷ ἑγώ (§§ 194—204).

Κατὰ τὸν Berkeley καὶ τὸν Fichte δὲν κείνται μόνον αἱ παράγωγοι (χρώματα, τόνοι, ὁσμαὶ, χυμοὶ, θερμότης), ἀλλὰ καὶ αἱ θεμελιώδεις (ἔκτασις, τόπος, χῶρος, μέγεθος, σχῆμα, θέσις κίνησις, ἀριθμὸς μετὰ παντός, ὅπερ παρομαρτεῖ αὐτῷ οἷον ἀδιαχώρητον ἢ ὑλικότης καὶ σχῆμα καὶ κινητότης) πρὸλ. O. Liebmann, Zur Analysis der Wirklichkeit, S. 24. Josef Müller, System der Philosophie, 1898, S. 32—33.—F. Frederichs, Der phaenomenale Idealism. Berkeleys und Kants. S. 4—9. Mellin, Encyclopädisches Lexikon der critischen Philosophie. Bd.

3 Abth. I. S. 394), τὰς ὁποίας ἀποδίδομεν τοῖς ἔξωτερικοῖς πράγμασιν, ἐν τῷ ἑγώ. Διότι πᾶσαι αὗται αἱ αἰσθηταὶ ποιότητες θεμελιοῦνται κατ' αὐτοὺς ἐπὶ ὑποκειμενικῆς αἰσθήσεως καὶ ἀντιλήψεως· διότι οὐδὲν ἔτερον εἶνε ἡ αἰσθήματα, ὅτινα σπανίως δύνανται γὰρ ὥσι τὰ αὐτὰ παρὰ πᾶσι τοῖς ἀνθρώποις, ἀτόμοις, καὶ τῶν ὁποίων ἀντικειμενικὴ πραγματικότης δὲν δύναται νὰ ἀποδειχθῇ σαφῶς.

'Εὰν λοιπὸν πᾶσαι αἱ αἰσθηταὶ ποιότητες καὶ αἱ παράγωγοι καὶ αἱ θεμελιώδεις θεμελιῶνται ἐπὶ ὑποκειμενικῆς αἰσθήσεως καὶ ἀντιλήψεως, τὸ ἀντικειμενικὸν σύνολον παντὸς αἰσθητοῦ, ὅπερ ἐμφαίνεται ἡμῖν τὸν ἔξωτερικὸν κόσμον, εἶνε μᾶλλον τὸ σύνολον αὐτῆς τῆς ὑποκειμενικῆς αἰσθήσεως καὶ ἀντιλήψεως ἡμῶν (πρβλ. Berkeley, Ueber die Prinzipien der menschlichen Erkenntniss. Philos. Bibliothek, Bnd. 12. 2 Aufl. 1879. §§ 2. 4. 5. 6. 9. 14. 15).

311. Τί εἶνε τὸ ὑποκείμενον καὶ ἡ οὐσία παντὸς αἰσθητοῦ.

Καθ' ἐαυτὸν εἶναι τοῦ ἔξωτερικοῦ κόσμου δὲν ὑπάρχει ὥρισμένως.

II. 'Εὰν δὲ τὸ ἀντικειμενικὸν σύνολον παντὸς αἰσθητοῦ εἶνε μᾶλλον τὸ σύνολον αὐτῆς τῆς ὑποκειμενικῆς αἰσθήσεως καὶ ἀντιλήψεως, τί εἶνε τὸ ὑποκείμενον, τὸ εἶναι, ἡ ὑπαρξία, τούτου, ὅπερ καλοῦμεν ἔξωτερικὸν κόσμον καὶ ὅπερ, ως εἴρηται (§ 310), εἶνε προϊὸν αὐτῆς τῆς ὑποκειμενικῆς αἰσθήσεως καὶ ἀντιλήψεως; καὶ τίς εἶνε ἡ οὐσία αὐτοῦ;

Τὸ μὲν (ὑποκείμενον) δὲν δύναται νὰ εἶνε ἄλλο τι ἢ ἡ παράστασις, ὅ κατοπτρισμὸς αὐτοῦ ἐν τῷ πνευματικῷ κατόπτρῳ (τῷ πνεύματι), τὸ παρίστασθαι, ἡ δὲ οὐσία ἡ ἀντίληψις καὶ κατανόησις τῆς παραστάσεως ταύτης· ἦτοι τὸ μὲν καθαρὸν εἶναι = τὸ ἄμορφον εἶναι αὐτοῦ εἶνε ἡ παράστασις αὐτοῦ, ἦτις κεῖται ἐν ἡμῖν ἀσυνειδήτως, τὸ δὲ ἐμπειρικόν, τὸ ἔμμορφον, τὸ συγκεκριμένον εἶναι αὐτοῦ εἶνε ἡ παράστασις αὐτοῦ, ἦτις κεῖται ἐν ἡμῖν ἐνσυνειδήτως. "Ωστε τὸ οὐκεγώ δύναται γὰρ κατοπτρισθῆ, νὰ παρασταθῆ ἐν τῷ

πνευματικῷ κατόπτρῳ, ἐν τῷ ἐγῷ, ὑπ' αὐτοῦ τούτου τοῦ ἐγῷ ὅνευ
ἀντικειμενικῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ.

'Η παράστασις δ' αὕτη αὐτοῦ δεικνύται τῷ νοοῦντι ὑποκειμένῳ
τὴν καθαρὰν ὑπαρξίαν τοῦ ἔξωτερικοῦ κόσμου=τοῦ οὐκεγώ· ἡ δὲ
ἀντίληψις καὶ κατανόησις τῆς παραστάσεως ταύτης δεικνύει τὴν
οὐσίαν αὐτοῦ. "Ἐτερον δέ τι εἶναι ἢ ἔτερόν τι ἀντικειμενικὸν ὑπό-
στρωμα, ὅπερ θὰ ὑπέκειτο τῷ ἔξωτερικῷ κόσμῳ, θὰ ἦτο ὅλως περιτ-
τὸν καὶ διότι ἡ αἰσθητικὴ δύναμις, ἡ νοοῦσα φύσις θὰ ἦτο ἀτελε-
στάτη καὶ ἀναξία τοῦ ὄντος καὶ τοῦ προορισμοῦ αὐτῆς, εἰμὴ
ἡδύνατο νὰ καταστήσῃ αὐτὸ τοιοῦτον, νὰ ἀναπληρώσῃ αὐτό, καὶ
διότι καὶ αὐτὸ τὸ ἀντικειμενικὸν εἶναι, εἰ ὑπετίθετο, δῆτι ὑπάρχει
καὶ δῆτι ὑπόκειται· τῷ ἔξωτερικῷ κόσμῳ, ἐπειδὴ εἶνε ἐν τῷ συν-
ειδότι καὶ διὰ τὸ συγειόδες, ἥτοι παράστασις, γνωρίζεται ὡς τοιοῦ-
τον: ὡς παράστασις ἐν αὐτῷ καὶ δι' αὐτοῦ (πρβλ. καὶ Josef
Müller, Syst. d. Philos. S. 33 καὶ Frederick, S. 7).

'Ἐκ τῶν εἰρημένων καταδείκνυται, δῆτι καθ' ἑαυτὸ εἶναι τοῦ ἔξω-
τερικοῦ κόσμου δὲν ὑπάρχει ώρισμένως (Berck. ἐνθ' ἀν. 3. 7.
9. 20). ὑπὲρ τῆς δοξασίας δὲ ταύτης ὅημηγορεῖ περαιτέρω.

ΞΙΖ. 'Η σκοτεινότης τῆς ἐννοίας τῆς οὐσίας τῆς ὑλης δημηγορεῖ ὑπὲρ τῆς ἀνυπαρξίας ἀντικει- μενικοῦ κόσμου.

III. 'Η σκοτεινότης τῆς ἐννοίας τῆς οὐσίας τῆς ὕλης, ἡν οὐ-
δεὶς μεταφυσικὸς μέχρι τοῦδε ἡδυνήθη νὰ ὄρισῃ ἀποχρώντως· διότι
ἐὰν ἡ ὕλικὴ οὐσία, τὸ κύριον ὑπόστρωμα τοῦ εἶναι τῆς οὐσίας ἡ
τὸ κυρίως καθ' ἑαυτὸ ὃν αὐτῆς εἶνε ἐπίσης τι ἔκτατόν, θὰ ἔδει ἡ
ἔκτασις αὐτῆς νὰ εἶνε τι ὅλως ἔτερον ἢ ἡ ὕλικὴ καὶ αἰσθητὴ ἔκ-
τασις· διότι ἡ ἔκτασις δὲν δύναται οὐδαμῶς νὰ εἶνε ἀντικείμενον
τῆς ἀμέσου πείρας. 'Εὰν δὲ τούναντίον ἀφέλη τις ἀπὸ τῆς οὐσίας
τῆς ὕλης τὴν ἔκτασιν, τότε εἶνε ἀκατάληπτον πῶς αἱ αἰσθηταὶ
ἰδιότητες καὶ αἱ θεμελιώδεις καὶ αἱ παράγωγοι ἐνυπάρχουσι, ἐν
πράγματι ἀνεκτάτῳ καὶ ἐν γένει πῶς ἡ οὐσία θὰ ἡδύνατο νὰ ὑπάρ-
χῃ ὡς ὕλη (πρβλ. Berkeley Gespr. S. 155—162), καὶ Princi-

pien §§ 8. 10. 11. 16. 17. 73. 74. 75. 76. 77. 79. 80.
81. 85).

313. Καὶ εἰ ὑπῆρχεν ἀντικείμενικὸν «εἶναι», δὲν
θὰ ἦτο δυνατὴ ἀντικείμενικὴ γνῶσις διὰ τῶν
αἰσθημάτων καὶ τῶν παραστάσεων, θεω-
ρουμένων ὡς ἀπεικονισμάτων αὐτοῦ.

IV. Καὶ εἰ ὑπῆρχεν ἀντικείμενικὸν εἶναι, δὲν θὰ ἦτο δυνατὴ ἀντικείμενικὴ γνῶσις αὐτοῦ διὰ τῶν αἰσθημάτων καὶ τῶν παραστάσεων, θεωρουμένων ὡς ἀπεικονισμάτων αὐτοῦ.

Δὲν δυνάμεθα νὰ γνωρίσωμεν τὰ ἔξωτερικὰ πράγματα ἀμέσως διὰ τῶν αἰσθημάτων καὶ τῶν παραστάσεων, θεωρουμένων αὐτῶν οἷονεὶ ἀπεικονισμάτων αὐτῶν, διότι δὲν δύναται τις νὰ γνωρίσῃ ἀμέσως ἐκ ζωγραφίας τὸ πρωτότυπον, ἐὰν δὲν ἔχῃ ἥδη προηγουμένη γνῶσιν αὐτοῦ διὰ τῆς μνήμης ή διὰ τῆς ἐννοίας, ἵνα εἴτα συγκρίνῃ τὴν ζωγραφίαν πρὸς αὐτό· καὶ διότι τὰ αἰσθήματα δὲν διδάσκουσιν οὐδὲν περὶ ἀναφορᾶς (σχέσεως) τῶν παραστάσεων ἐπὶ τὰ ἀντικείμενα· ἀλλὰ καὶ ἡ μνήμη ή ἡ ἐννοία ὀλίγον δύνανται νὰ γνωρίσωσιν ἡμῖν τὰ προηγούμενα πρωτότυπα τῶν παραστάσεων, ἐὰν ταῦτα ὑπάρχωσι καθ' ἑαυτὰ ἐκτὸς τῆς ἡμετέρας παραστάσεως καὶ μακρὰν αὐτῆς ἐν ὅλως δι' αὐτὴν ἀβάτῳ κόσμῳ (Berkeley ἔνθ' ἀν. § 18).

314. Τὰ πραγματικὰ ἀντικείμενα καὶ ἐὰν ὑπάρχωσιν εἶναι ἀνεξάρτητα τῶν ἡμετέρων αἰσθημάτων.

V. Ἀλλὰ καὶ ἐὰν ὑποτεθῇ, διὰ τοῦτο οὐ πραγματικὰ ἀντικείμενα ἀνεξάρτητα ἀπὸ τῶν αἰσθημάτων καὶ τῶν παραστάσεων ἡμῶν ὡς πρωτότυπα, ἀρχέτυπα αὐτῶν, τὰ ἀντικείμενα ταῦτα (τ. εἰ. τὰ πράγματα τοῦ καθ' ἑαυτὸν ὑφισταμένου ἔξωτερικοῦ κόσμου) κατὰ τὴν ἐκδοχὴν ταύτην εἶνε βεβαίως ὅλως ἀνεξάρτητα ἀπὸ τῶν ἡμετέρων αἰσθημάτων καὶ παραστάσεων καὶ κατ' ἀκολουθίαν δὲν διευθύνονται κατὰ τὴν ἀλλοίωσιν τῶν τελευταίων τού-

των: τῶν αἰσθημάτων καὶ παραστάσεων ἡμῶν· ἀλλὰ τότε πῶς δύνανται τὰ αἰσθήματα καὶ αἱ παραστάσεις ἡμῶν αἱ τοσοῦτον μεταβληταὶ νὰ εἶνε ἀπεικονίσματα ἐκείνων τῶν ἀναλλοιώτων ἀντικειμένων; (Berk. Principien, §§ 87. 88. 90).

ΞΙΒ. Η ἀνομοιότης ἢ μεταξὺ αἰσθήματος καὶ παραστάσεως, αἰσθήματος καὶ ὕλης δυσχεραίνει τὴν γνῶσιν τοῦ ἀντικειμενικοῦ «εἶναι».

VI. "Αλλη δυσκολία τῆς γνώσεως τοῦ ἀντικειμενικοῦ εἶναι εἶνε ἡ ἀνομοιότης ἢ μεταξὺ αἰσθήματος καὶ παραστάσεως, αἰσθήματος καὶ ὕλης, παραστάσεως καὶ ὕλης· διότι τὸ αἴσθημα εἶνε ὅμοιον μόνον πρὸς αἴσθημα καὶ οὐχὶ πρὸς τὴν ὕλην ἢ τὴν παράστασιν· καὶ ἡ παράστασις εἶνε ὁμοία μόνον πρὸς παράστασιν καὶ οὐχὶ πρὸς αἴσθημα ἢ ὕλην. Τούτου δ' οὕτως ἔχοντος, πῶς δύναται ἡ ἀρχικὴ σίκων τῶν αἰσθητῶν παραστάσεων νὰ εἶνε ὁμοία πρὸς τὴν ὑλικὴν ἀποτύπωσιν· διότι αὐτὴ δὲν γίγνεται ἀντιληπτὴ ἀμέσως διὰ τῶν αἰσθήσεων, δὲν εἶνε ὑλικὴ· (Berkeley, Principien. § 90).

ΞΙΓ. Δὲν γνωρίζομεν ἄλλο τι ἀμέσως ἢ τὰ ἡμέτερα αἰσθήματα καὶ παραστάσεις.

Αἰσθήματα καὶ παραστάσεις κείνται μόνον ἐν πνευματικῇ οὐσίᾳ.

Τοιαύτη οὐσία ἐν ἡμῖν εἶνε τὸ ἡμέτερον ἐγώ.

VII. "Ωστε ἐκ πάντων τῶν ἥδη εἰρημένων καταφαίνεται, δτὶ ἡμεῖς δὲν γνωρίζομεν ἄλλο τι ἀμέσως ἢ τὰ ἡμέτερα αἰσθήματα καὶ παραστάσεις, ἀλλὰ αἴσθημα καὶ παράστασις δύνανται νὰ εἶνε μόνον ἐν πνευματικῇ τινι οὐσίᾳ. Λοιπόν, τοῦτο, δπερ εἶνε ἡμῖν ἐπιδεκτικὸν αἰσθημάτων καὶ παραστάσεων, δέον νὰ εἶνε πνευματικὴ τις οὐσία: τοιαύτη δέ τις οὐσία ἐν ἡμῖν εἶνε τὸ ἡμέτερον ἐγώ· (πρβλ. Berkeley, Ueber die Principien der menschlichen Erkenntniss, ἐνθ' ἀν. S. 21—100 § 2. 27, καὶ Thaddä Anselm Rixner. Handbuch der Geschichte der

Philos. 1829. Bnd. III. S. 130—133, O. Flügel die Probleme der Philosophie und ihre Losungen, 1876, N. 64. S. 95—6. Ch A. Thilo, Kuzze pragmatische Geschichte der Philos. II. Aufl. 1881. II. Theil. S 96—99 πρᾶλ. καὶ F. Frederichs Der phaenomenalle Idealismus Berkeleys und Kant's, 1871, S. 2—34).

6'. Κατὰ τὸν Fichte.

317. Τὸ εἶναι παράγεται ἐκ τοῦ εἰδέναι ὡς ἄργησις αὐτοῦ.

'Ο ἔξωτερικὸς κόσμος εἶνε δλῶς ἀπλοῦν προϊὸν τῆς καθαρᾶς ἐνεργητικότητος τοῦ ἐγώ.

Kαὶ ταῦτα μὲν κατὰ Berkeley, κατὰ δὲ Fichte (Sämmtliche Werke, 1845—6. α) Wissenschaftslehre (1801) Bd. II. 6) Sonnenklarer Bericht, Bd. II. γ) Die Bestimmung des Menschen, Bd. II. δ) Die Würde des Menscheu, Bd. II. ε) Die Sittenlehre, Bnd. IV), ὅστις εἶχε διὰ τὸν ἔξωτερικὸν κόσμον τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ κλείσει τελείως, οὐαὶ ἔτι κάλλιον θεωρῆ τὸ ἐν αὐτῷ τελούμενον παίγνιον τῆς φαντασίας αὐτοῦ (πρᾶλ. Bauer, Geschichte der Philosophie S. 320), τὸ εἶναι παράγεται ἐκ τοῦ εἰδέναι ὡς ἄργησις αὐτοῦ (πρᾶλ. H. v. Schöler, Kritik, S. 162). Ο Fichte δοξάζει, ὅτι ὁ ἔξωτερικὸς κόσμος εἶνε τελείως ἀπλοῦν προϊὸν τῆς καθαρᾶς ἐνεργητικότητος τοῦ ἐγώ διακηρύττων μετὰ προπετοῦς τόλμης τὴν ἐμμονὴν τῶν φαινομένων ἐν αὐτῷ (፡τῷ ἐγώ), ἐναντίον τῆς κοινῶς παραδεδεγμένης δόξης περὶ τῆς ἐμμονῆς αὐτῶν ἐν τῷ Θεῷ.

318. Τὰ κυριώτερα σημεῖα τῆς τοῦ Fichte δόξης.

Τὰ κυριώτατα σημεῖα τῆς τοῦ Fichte δόξης εἶνε τάδε κατὰ Schöler (ἐνθ' ἀν. S. 158—162): 1) Πᾶν εἶναι εἶνε εἰδέναι, Wissenschaftsbl. S. 35.2) Η βάσις τοῦ σύμπαντος εἶνε πνεῦμα. 3) Τὸ εἰδέναι, ὡς εἶγαι, τίθησι τὴν ἀπόλυτον πραγματικότητα καὶ

ἀντικειμενικότητα. Wiss. 35. 4) Τὸ ἀπόλυτον εἰδέναι (ἢ νοερά, νοητική ἐποπτεία) εἶνε καθ' ἔχυτὸ ἀπόλυτος αὐτογέννησις ὅλως ἐκ τοῦ μηδενός· ἐλευθέρω ἀντίληψις ἔχυτοῦ. 5) Πᾶσα ἐποπτεία εἶνε ἐλευθερία: ἀπόλυτος αὐτογέννησις ἐκ τοῦ μηδενός. 6) Τὸ ἀπόλυτον εἶναι εἶνε ἀπόλυτον νοεῖν: ἢ ἐποπτεία τόσον ἐν τῇ ἀμέσῳ αὐτῆς ἀντικειμενικότητι, ὃσον ἐν τῇ ἀρσει αὐτῆς ἐν τῇ σκέψῃ (Reflexion, διανοεῖσθαι) εἶνε μετὰ τοῦ νοεῖν τελείως ἐν. Wiss. S. 47). "Αρχ ἡ ἐποπτεία εἶνε πρᾶξις τοῦ νοεῖν, ὑποκειμενικὴ ἴδεώδης ἐνεργητικότης. Πνευματική, δημιουργική πρᾶξις, ἐσωτερική κατασκευή (Wiss § 7). 8) Ἡ πραγματικότης εἶνε τοιαύτη κατὰ τοῦτο, καθ' ὃσον ἀναφέρεται ἐπὶ τι δυνατὸν συνειδός· πᾶσα ἄλλη καλουμένη ἀπόλυτος πραγματικότης ἀνευ ἀμέσου ἀναφορᾶς εἰς τὸ ἀντικειμενικόν, παριστῶν συνειδός, εἶνε οὐδὲν ἔτερον ἢ αὐτόχρημα ἢ νοούμενη προεκβολὴ τοῦ ἴδεου ὑπαγατοῦ συνειδότος καὶ ζῆν: ἐπομένως ἀπόλυτον εἶναι ὡς πραγματικότης καθ' ἔαυτὴν εἶνε καθαρὰ ἴδεα, ἀπλοῦν πλάσμα (Sonnenklarer Bericht 343). 10) Πᾶσα πραγματικότης γεννᾶται μόνον διὰ τῆς καταδύσεως καὶ λήθης τοῦ ἡμετέρου ἐγὼ ὡς πηγῆς αὐτῆς ἐν τισι προσδιορισμοῖς τῆς ἡμετέρας ζωῆς· ἢ λήθη αὕτη τῆς ἡμετέρας ζωῆς εἶνε αὐτό, ὅπερ δίδωσι τοῖς προσδιορισμοῖς τούτοις τὸν χαρακτῆρα τῆς πραγματικότητος καὶ ἐν γενει ἡμῖν τὴν ζωήν (αὐτόθι. S. 344). 11) Νοῶν μέν τις τὸ ἐγὼ ὡς ἀντικείμενον ἔχει τὰ πράγματα, νοῶν δ' αὐτὸ ὡς ὑποκειμενον ἔχει τὴν ἔννοιαν. 12) Ηᾶσα πραγματικότης εἶνε οὐδὲν ἔτερον ἢ αὐτόπραγμα τοῦ αὐτοσυνειδότος. 13) Ὑποκειμενον καὶ ἀτικείμενον εἶνε ἐν καὶ τὸ αὐτό, μόνον θεωρεῖται ἐκ διαφόρων ἐπέψεων. 14) Ἡ ταυτότης ὑποκειμένου καὶ ἀντικειμένου: ἢ ὑποκειμενο-αντικειμενικότης αὕτη ὡς διάνοια εἶνε ἢ οὐσία τοῦ ἐγὼ. 15) Ἐγὼ εἶνε ἢ ὑποκειμενο-ἀντικειμενικότης: ἢ ἐπάνοδος τοῦ εἰδέναι εἰς ἔαυτό (Bestimmung des Menschen, 225). 16) Ὁ σύνδεσμος μεταξὺ ὑποκειμένου καὶ ἀντικειμένου εἶνε ἢ ἴδια ἡμῶν οὐσία (Best. d. Mensch. 225). 17) Τὸ ἔαυτὸ τοῦτο ἀπόλυτον εἰδέναι γιγνόμενον ἐν τῇ ἐποπτείᾳ εἰς ἀντικείμενον α) καθ' ὃσον μὲν διατελεῖ ἐν τῇ καταστάσει αὐτοῦ ὡς εἰδέναι, καταλαμβάνει ἐν ἔαυτῷ τούτῳ τὴν πηγὴν παντὸς εἶναι (ἴδανισμός). β) καθ' ὃσον δὲ ἔξερχεται ἐξ ἔαυτοῦ ὡς πρᾶξις, θεωρεῖ τὸ εἰδέναι ὡς προϊόν

ταύτης τῆς πράξεως καὶ ἐπομένως τὴν ἀρχικὴν ἐλευθερίαν ὡς τὸν πραγματικὸν λόγον τοῦ εἰδέναι (πραγματισμός). 18) "Αρα τὸ εἰδέναι ἡ τὸ ζῶν εἶναι εὑρίσκει ἐν τῇ ἐγώτυτι τ.ἔ. ἐν ἑαυτῷ καὶ δι' ἑαυτοῦ τὸν τέλειον αὐτοῦ περιορισμόν, διεισδύει εἰς τὴν ἑαυτοῦ ἀπόλυτον, ἐν ἑαυτῇ ἐμμένουσαν ἀρχήν· τ.ἔ. εὑρίσκει ἐν ἑαυτῷ τούτῳ ἀρχὴν παντὸς εἶναι. 19) "Αρα τὸ μέγα μυστήριον εἶνε τοῦτο, ὅτι τὸ εἰδέναι θεωρεῖ τὴν ίδιαν ἑαυτοῦ ἀρχήν, μάλιστα ἐν τούτῳ κεῖται τὸ ὅτι εἶνε ἡ ίδια ἑαυτοῦ ἀρχή, καὶ ἐπομένως καθ' ἑαυτὸν εἶναι (=αὐθυπαρξία) σημαίνει ἐν γένει ἐσωτερικότητα τῆς ἀρχῆς παντὸς εἶναι. 20) "Αρα τὸ τέλος τοῦ εἰδέναι καὶ τὸ ἀπόλυτον αὐτοῦ ὅριον πίπτουσιν ἐντὸς τούτου τοῦ καθ' ἑαυτὸν εἶναι (Bestimmung des Menschen S. 63). 21) "Αρα ἐπειδὴ τὸ εἰδέναι συγίσταται ἐν τῇ ὑποκειμενο-ἀντικειμενικότητι: ἐν τῷ ἐγώ, δὲν δύναται νὰ παρατηρήσῃ τὴν ἀπόλυτον αὐτοῦ ἀρχήν—χωρὶς νὰ παρατηρήσῃ τὸ ἀπόλυτον ἑαυτοῦ ὅριον—τὸ ἑαυτοῦ οὐκεῖναι. 22) "Οθεν τὸ ἀπόλυτον εἶναι εἶνε ἡ ἐν τῷ εἰδέναι κατειλημμένη ἀπόλυτος ἀρχὴ αὐτοῦ καὶ ἐπομένως τὸ σύκεῖναι τοῦ εἰδέναι — τὸ ἀσυνείδητον. 23) Τὸ προηγούμενον παντὸς εἰδέναι—ἡ ἀρχὴ τοῦ εἰδέναι—εἶνε καθαρὸν εἶναι. 24) "Οπου εἶνε τὸ εἰδέναι, ἐκεῖ εἶνε τὸ εἶναι αὐτοῦ· καὶ πᾶν ὅ,τι ἄλλως θὰ ἥδύνατο ἔτι νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀντικειμενικόν, εἶνε τοῦτο τὸ εἶναι καὶ φέρει τοὺς νόμους αὐτοῦ (Wiss. 62). 25) Ἡ ἀπόλυτος δημιουργία ὡς δημιουργία—οὐχὶ ὡς δημιούργημα—εἶνε ἔποψις τοῦ ἀπολύτου εἰδέναι: τὸ ἀπόλυτον εἰδέναι δημιουργεῖ ἑαυτὸν τοῦτο ἀκριβῶς ἐκ τῆς καθαρᾶς αὐτοῦ δυνατότητος—ὡς τὸ μογαδικῶς προδεδομένον (προπαρηγμένον) αὐτοῦ—καὶ ἀκριβῶς τοῦτο εἶνε τὸ καθαρὸν εἶναι. 26) Τὸ καθ' ἑαυτὸν εἶναι (ἡ αὐθυπαρξία) τῆς ἀπολύτου ἀρχῆς εἶνε. ἀπόλυτος ἐποπτεία, πηγὴ φωτὸς ἡ ἀπολύτως ὑποκειμενικὸν τὸ ἑαυτὸν ἐν τούτῳ ἀναγκαίως ἐγκλεῖται τοῦ εἰδέναι καὶ ἀπόλυτου εἶναι, εἶνε ἀπόλυτον νοεῖν — πηγὴ τοῦ εἶναι ἐν τῷ φωτί. 27) "Αρα ἐπειδὴ τὸ ἀπολύτως ἀντικειμενικὸν εἶνε ἐν τῷ εἰδέναι: ἀμφότερος πίπτουσιν ὅμοι ἐν τῷ ἀμέσῳ καθ' ἑαυτὸν τῆς ἀπολυτότητος (Wiss. p. 65 6). 28) Οὗτος ἄρα εἶνε ὁ ἔσχατος σύνδεσμος μεταξὺ ὑποκειμένου καὶ ἀντικειμένου καὶ ὅλη ἡ τεθειμένη σύνθεσις εἶνε κατασκευὴ τοῦ καθαροῦ, τοῦ ἀπολύτου ἐγώ. 29) Οὗτος ὁ συνδεσμός

(ἡ ὑποκειμενο-ἀντικειμενικότης : τὸ ἔγω) εἶνε προφανῶς ἡ πηγὴ παντὸς εἰδέναι τ. ἐ. πάσης βεβαιότητος, ἐξ οὗ ἄρα προέρχεται τὸ δτὶ συμφωνεῖ ἀληθῶς τὸ ὑποκειμενικὸν μετὰ τοῦ ἀντικειμενικοῦ, ἡ παράστασις μετὰ τοῦ πράγματος. Σύμπασα δ' ἡ ἀλληλενέργεια αὐτῇ (Process) παίζεται ἀποκλειστικῶς ἐντὸς τῆς σφαίρας τοῦ συνειδότος τοῦ νοοῦντος ὑποκειμένου. 30) "Ἄρα ὁ κόσμος δὲν δύναται νὰ παρασταθῇ ἀγεν τοῦ αὐτοσυνειδότος τοῦ νοοῦντος ὑποκειμένου. διέτι τὸ ἔγω σχηματίζει ἀκριβῶς τὸ ἀναγκαῖον ὑπόστρωμα τοῦ συνειδότος καὶ ἐπομένως τὴν βάσιν πάσης δυνατῆς παραστάσεως. 31) Λοιπὸν τὸ διανόημα «νοῶ τὸν κόσμον ἀγεν ἐμαυτοῦ» ἔχει πάλιν φορέα τὸ ἔγω. 32) Δὲν δύναται τις οὐδαμῶς νὰ νοῇ χωρὶς νὰ συμπροσυπονοήσῃ τὸ ἔγω αὐτοῦ ὡς συνειδός ἐαυτὸ τοῦτο—δὲν δύναται οὐδέποτε νὰ ἀποστῇ τοῦ αὐτοσυνειδότος (Sämtl. Werke, Bnd. I. S. 97). 33) Θεωρῶν τις συμπροσυπονοθεῖ ἀνεπαισθήτως τὸ ἀπόλυτον ὑποκείμενον ὡς ἔκεινο τὸ ὑπόστρωμα προσυπονοεῖ ἄρα ἀνεπαισθήτως ἀκριβῶς ἐκεῖνο, ἐξ οὗ ἀποστὰς ἔλεγεν, δτὶ ἔχει καὶ ἀντιφάσκει ἐαυτῷ τούτῳ. 34) Ὁ ἄνθρωπος δέον νὰ ἔννοησῃ, δτὶ πᾶν εἰδέναι εἶνε μόνον εἰδέναι ἐαυτοῦ, δτὶ τὸ συνειδός ἐαυτοῦ δὲν ὑπερβαίνει αὐτὸν τοῦτον οὐδέποτε, καὶ δτὶ ἔκεινο δπερ αὐτὸς θεωρεῖ ὡς συνειδός τοῦ ἀντικειμένου εἶνε οὐδὲν ἔτερον ἡ συνειδός τῆς θέσεως αὐτοῦ ἀντικειμένου τινός, δπερ αὐτὸς κατὰ τινα ἐσωτερικὸν νόμον τοῦ νοεῖν αὐτοῦ συγχρόνως μετὰ τοῦ αἰσθήματος ἀναγκαίως ἐπιτελεῖ (Die Bestimmung des Menschen S. 221). πρβλ. καὶ O. Flügel, Die Probleme der Phil. κτλ. Nr. 64. 65. S. 95.—97. Schad, Gemeinfassliche Darstellung des Fichtehen Systemsschen, S. 97, 101. Loss. Allgem. Read—Lex. III S. 521).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

'Araiōseis tōū iδāniōmou.

§§ 319—348.

**319. Τι παραποτέον περὶ τῶν λόγων,
δι' οὓς οἱ ιδανικοὶ ἀρνοῦνται τὴν ἀντικειμενικότητα
τοῦ οὐκεγώ.**

Ἡ πηγὴ τῶν ἐν τῷ ἐγώ αἰσθημάτων κατὰ τὸν Berkeley.

Κατὰ τὸν Fichte.

Ἐκ πάντων τῶν ἡδη εἰρημένων, ως καὶ ἐκ τῶν ἐν τῷ «Bestimmung des Menschen τοῦ Fichte, Sämmtl. Werke, 1845-6. Bnd. II. πρβλ. Chr. A. Thilo, Gesch. d. Philos. 1881. Theil. II. § 73 S. 256—260) γίγνεται δῆλον, ὅτι οἱ λόγοι, δι' οὓς οἱ ιδανικοὶ ἀρνοῦνται τὴν ἀντικειμενικότητα τοῦ οὐκεγώ εἶνε σχεδὸν οἱ αὐτοί, διαφέρουσι δὲ μόνον κατὰ τὴν γνώμην περὶ τῆς πηγῆς τῶν ἐγώ ἀναμφισβήτησις κειμένων αἰσθημάτων καὶ παραστάσεων.

Κατὰ μὲν τὸ σύστημα τοῦ Berkeley, ὅπερ εἶνε θεολογικο-μυστικὸς ιδανισμός, αἱ ἀντικειμενικαὶ τοῦ κόσμου παραστάσεις αἱ ἐν τῷ ἐγώ γεννῶνται διὰ τοῦ Θεοῦ (πρβλ. Berkeley, Ueber die Principien, ἔνθ' ἀν. S. 100—7, § 29. 30). κατὰ δὲ τὸ τοῦ Fichte, ὅπερ εἶνε ιδανισμὸς ἀπόλυτος, ιδανισμὸς ἐγωϊστικός, αὐτοθεϊσμός, μετέχον καὶ μυστικισμοῦ, ἐγεῖρον δόξαν περὶ τῆς ὑπάρξεως τελείως ἀφηρημένην (πρβλ. καὶ H. v. Schöler, Krit. S. 162), αἱ ἀντικειμενικαὶ τοῦ κόσμου παραστάσεις γεννῶνται ὑπὸ αὐτοῦ τοῦ ἐγώ (πρβλ. O. Flügel, Die Probleme d. Philos. u. ihre Lösungen, N. 64. 65. S. 95—7.—Krug, Philos. Lex. II. S. 33.—Rixner, Gesc d. Phil. III. 130—3. 142).

**320. Ο Berkeley πίπτει εἰς τὴν θεωρίαν
τοῦ ἔξωτάτου ιδανισμοῦ.**

Ἡ οωτηρία αὐτοῦ ἐκ τῆς ἀνακολουθίας αὐτοῦ.

Καὶ λοιπὸν ὁ μὲν Berkeley, ὃς ὅμολογουμένως δειχνύει ὄξύνουν

ἀλλὰ διευθυνόμενον μόνον ἐπ' ὄλιγα σημεῖα νοεῖν, ἀναγγωρίζει, βτὶ αἱ ἀναφορικοσυσχετικαὶ ἔννοιαι : οὐσία καὶ συμβεβηκὸς καὶ αἰτία καὶ ἐνέργεια (ἀποτέλεσμα) δὲν εἶνε ἐμπειρικαὶ, καὶ ἐπομένως ἀρνούμενος αὐταῖς ἐν τῷ κύκλῳ τῶν παραστάσεων πᾶσαν σημασίαν πίπτει προφανῶς εἰς τὴν Θεωρίαν τοῦ ἔξωτάτου ιδανισμοῦ, καθ' ᾧν ὑπάρχει μόνον αἰώνιος τις συνεχῆς ροῦς εἰκόνων ἀνευ ἀπεικονισμένων καὶ ἀπεικονίζοντος. Ἡ σωτηρία δ' αὐτοῦ ἐκ τῆς Θεωρίας ταύτης εἶνε κατ' ἐμήν γνώμην φαινομενικὴ προερχομένη ἐκ τῆς ἀνοκολουθίας αὐτοῦ, ἅτε μεταχειρίζομένου τὰς ἐννοίας ταύτας ἀνοκολουθῶς ὡς πρὸς τὰ πνεύματα καὶ τὴν ἐνέργειαν αὐτῶν· ἐξ οὗ καὶ φαίνεται, ὅτι «δὲν ἀρνεῖται τὴν ἐμπειρικὴν ὑπάρξιν καὶ αὐτοπραγματικότητα τοῦ ὑλικοῦ σύμπαντος—(διότι τὸ τοιοῦτον θὰ ἦτο παραφροσύνη)—ἀλλὰ μόνον τὴν ἀπόλυτον αὐτοῦ πραγματικότητα καὶ οὐσιαστικότητα» (πρβλ. O. Liebmman, Zur, Analysis der Wirklichkeit S. 19—20). διότι ὁ οὕτω φρονῶν ἀρνεῖται αὐτὴν καὶ κατ' ἀκολουθίαν, ἐὰν δὲν εἶνε παράφρων (Liebm. 30). εἶνε ἀναμφισβήτητος ἀνακόλουθος καὶ ἄλογος.

321. Ὁ Fichte ἔξαφανίζει τὸν κόσμον.

Ἀνάπτυξις.

Ο δὲ Fichte δεικνύων τῷ κόσμῳ μόνον τὰς μορφὰς ἔξαφανίζει αὐτὸν ὡς τι καθ' ἔαυτὸν ὑφιστάμενον καὶ ἀπόλυτον.

Ο λόγος τῆς ὑπάρξεως τοῦ οὐκεγώ κεῖται αὐτῷ (τῷ Fichte) ἐν τῇ ἀναγκαιότητι τοῦ εἰδένεσθαι, τοῦ προϋποτιθέναι ἔαυτὸν τοῦτον ὡς ὑπάρχοντα: ἡ τυπικὴ ἐλευθερία τίθησιν ἔαυτὴν ὡς οὖσαν· «ἡ τυπικὴ ἐλευθερία ἐν τῇ ἔαυτῇ θέσει (Position) τῇ προηγουμένῃ πάσης συνειδητῆς χρήσεως τῆς ἐλευθερίας εἶνε ὁ κόσμος τῶν αἰσθήσεων» (Wiss. 104).

Η ἀμήχανος σκοτεινότης τούτου τοῦ ὄρισμοῦ ἀποκαλύπτει τὴν ὅλην ἀθλιότητα μᾶς τοιαύτης διαστρόφου τάξεως τοῦ κόσμου. Η Θεότης τοῦ Fichte, τὸ παγκόσμιον ἐγώ, λοιπὸν περιλαμβάνει τὸ σύμπαν διὰ τοῦ πνεύματος αὐτοῦ· ἐν αὐτῷ ἐπαγκαπάνεται τὸ πᾶν, γεννᾶται καὶ συντελεῖται πᾶν ὅν, καὶ τὰ φαινόμενα τῆς φύσεως εἶνε μόνον αἱ ἀνερχόμεναι καὶ πάλιν διαρρηγύμεναι, διαλυόμεναι,

πομφόλυγες τῆς πνευματικῆς ταύτης ἀλληλενεργείας τοῦ ἀναθρασμοῦ, αἱ παραισθητικαὶ σκιώδεις εἰκόνες τῆς *laterna magica* τοῦ συγειδότος.

« Ἡ φιλοσοφία διδάσκει ὡμᾶς, λέγει (in der Würde des Menschen, Werke, Bd. I), νὰ ζητῶμεν τὸ πᾶν ἐν τῷ ἐγώ : διὰ τοῦ ἐγὼ ἴσταται ἡ ὑπερφυὴς βαθμιαῖα διαδοχὴ ἔκεῖ ἀπὸ τοῦ βρύου (Flechta) μέχρι τοῦ Σεραφείμ· ἐν αὐτῷ (τῷ ἐγώ) εἶνε τὸ σύστημα τοῦ σύμπαντος πνευματικοῦ κόσμου. »

Τὸ ἀπόλυτον δ' εἶναι, ὡς πραγματικότης καθ' ἔκυτήν, γίγνεται τῷ Fichte εἰς ἀπλῆν τινα ἴδεαν καὶ ἀπόλλυται ἐν τῷ ἀπολύτῳ νοεῖν. Ἀλλ' ὁ Fichte δὲν παρατηρεῖ, ὅτι τὴν ἴδεαν τοῦ κόσμου τ. ἐ. τὸν κόσμον ὡς ἴδεαν συγχέει μετὰ τοῦ κόσμου ὡς πρᾶγμα δῆλ. ὡς τὴν πραγματικὴν αἰτίαν ταύτης τῆς ἴδεας ἐν τῷ ἀτομικῷ ἐγώ. Ὁ Fichte δὲν παρατηρεῖ ὠσαύτως, ὅτι ἔκεινο «τὸ ἀπόλυτον ἐγώ» ἔκεινη ἡ «ὑποκειμενο-ἀντικειμενικότης, ἔκεινο τὸ ἄμεσον καθ' ἔκυτὸ τῆς ἀπολυτότητος» ἐνὶ λόγῳ ἔκεινο τὸ «τὸ πᾶν περιλαμβάνον παγκόσμιον συνειδός» εἶνε ἀπλῇ ἴδεα τοῦ λόγου, τ. ἐ. ὡς ὁ Kant ἔχει δεῖξει *focus imaginarius*, ἐκ τῆς ὄποιας δὲν ἔξιρχονται αἱ τοῦ νοῦ ἔννοιαι ἐν πραγματικότητι (ἐπειδὴ κεῖται ὅλως ἐκτὸς τῶν ὀρίων πάσης δυνατῆς πείρας), ἀλλ' ἐν τῇ ὄποιᾳ ὁ λόγος συλλαμβάνει τὰς γραμμὰς τῆς διατάξεως πάντων τῶν νόμων τοῦ ἀνθρωπίνου νοῦ μόνον ὑποθετικῶς, ἵνα σὺν τῇ εὔρυτάτῃ ἐπεκτάσει διανείσῃ αὐτοῖς τὴν μεγίστην ἐνότητα. Συντόμως, ὅτι πρόκειται περὶ παραισθήσεων (Illusionen) τοῦ ἀνθρωπίνου νοῦ, περὶ πλασμάτων τοῦ ἀτομικοῦ πνεύματος, ἐκ τῆς φαντασίας (Imagination) τοῦ ὄποιου ἀναβαίνουσι πύραυλοι τοῦ μεταφυσικοῦ τούτου πυροτεχνήματος.

Οὕτω περιστρέφεται τῷ Fichte ἡ τεραστία πραγματικότης τῶν κόσμων ἐπὶ τῆς ἀκίδος τῆς βελόνης τοῦ ἐγώ αὐτοῦ καὶ ἡ ἀντίληψις αὐτοῦ περὶ τοῦ κόσμου σχηματίζεται εἰς εἶδός τι ἀνθρωποθεῖσμοῦ, τοῦ ὄποιου αἱ τελευταῖαι συνέπειαι ἐμφανίζονται ἐν τῇ πραγματείᾳ «Ueber die Würde des Menschen (Werke. Bd. I. 414) καὶ ἐν τῇ Sittenlehre, (Werke Bnd. IV. 134. 229) ἐν ὅλῃ αὐτῶν τῇ ἀμετρίᾳ.

**322. Συνέχεια. Τὸ τερατωδεῖς κήρυγμα τοῦ
Fichte περὶ τοῦ ἐγώ καὶ τοῦ οὐκεγώ.**

Ἐν ταῖς αὐτόθι θέσεσιν ὁ Ficthe κηρύσσει τερατωδῶς : «ὅτι ὁ ἄνθρωπος κατὰ τὴν ὑπαρξίν αὐτοῦ εἶναι ἀνεξάρτητος παντός, ὅπερ εἶναι ἔκτὸς αὐτοῦ· ὅτι αὐτὸς ὑπάρχει αὐτόχρυμα δι' ἑαυτοῦ τούτου· ὅτι εἶναι αἰώνιος δι' ἑαυτοῦ τούτου καὶ εἴδιας ὁμοίως» (Ueber die Würde des Menschen, S. 414). «ὅτι ὁ ἡθικὸς τελικὸς σκοπὸς τοῦ ἄνθρωπου εἶναι ἀπόλυτος ἐλευθερία, τ. ἐ. ἀπόλυτος ἀνεξαρτησία ἀπὸ συμπάσης τῆς φύσεως» (Sittenlehre, S. 134). ὅτι «ἡ αὐτοτέλεια εἶναι ὁ ἔσχατος σκοπὸς ἡμῶν, συγίσταται δὲ αὕτη ἐν τούτῳ, ὅτι τὸ πᾶν εἶναι ἐξηρτημένον εἴδις ἐμοῦ καὶ οὐχὶ ἐγὼ ἐξηρτημένος ἐκ τινος, ὅτι συμβαίνει ἐν τῷ ἐμῷ σύμπαντι κόσμῳ τῶν αἰσθήσεων, διτοι εἴγω θέλω, συμβαίνει ἀπλῶς καὶ μόνον διὰ τούτου, ὅτι ἐγὼ θέλω αὐτό, ως ἐν τῷ ἐμῷ σώματι (σαρκί), τῷ ἀρχικῷ σημείῳ (Anfangspunkte) τῆς ἐμῆς ἀπολύτου αἰτιότητος· ὁ κέσμος πρέπει νὰ γένηται ἐμοί, ως ἀπολύτῳ, διτοι εἶναι τὸ ἐμὸν σῶμα» (Sittenlehre, S. 229).

Συντόμως κατὰ Fichte, προστίθησιν ὁ Schöler (Krit. S. 163), κέκτηται ἡ φύσις οὐδὲν ἵδιον, αὐτοτελές εἶναι, ἀλλὰ ἐίναι ἀπλοῦν συμβεβηκός τοῦ ἄνθρωπίνου ἐγώ· οὕτως ἡ τοῦ Fichte περὶ τοῦ κόσμου ἐποπτεία εἶναι αὐτούμνησις καὶ αὐτομεγάλυνσις τοῦ ἐγώ καὶ ἡ τούτου αὐθαίρετος ἀνύψωσις ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ κόσμου· εἶναι ἡ διακήρυξις τοῦ ὑποκειμενισμοῦ, εἰλημμένου ἀφηρημένως καὶ θεωρητικῶς, ως ἀρχῆς τοῦ κόσμου.

Ἄλλὰ τὸ ἀπόλυτον αὐτοῦ εἰδέναι εἶναι τὸ ἕδιον αὐτοῦ γιγνώσκειν· ἡ τοῦ εἰδέναι διδασκαλία αὐτοῦ μόνον ἡ αὐθαίρετος ἀποθέωσις τοῦ ἀτόμου, τοῦ ἄνθρωπίνου πνεύματος, ἐξωγκωμένου εἰς παγκόσμιον, ἀφηρημένον ἴδεωδες (Schöler, Krit. S. 163).

**323. Συνέχεια. Τὸ σύστημα τοῦ Fichte κυρίως
στηρίζεται ἐπὶ τοῦ ἐγώ καὶ τοῦ εἰδέναι.**

Ἡ οὐσία ἐκατέρου ἀκατάληπτος.

Κατάρρευσις τοῦ συστήματος τοῦ Fichte ἀφ' ἑαυτοῦ.

Τὸ σύστημα τοῦ Fichte στηρίζεται κυρίως ἐπὶ τῆς ἰννοτάτος : I τοῦ ἐγώ, II τοῦ εἰδέναι.

Άλλα καὶ τοῦ I καὶ τοῦ II ἡ οὐσία καὶ φύσις εἶνε τῷ Fichte ἀκατάληπτα· διότι περὶ μὲν τοῦ I λέγει μέν, ὅτι εἶνε ἐνεργητικότης, ἀπειρος ἐνεργητικότης, «ἡ καθαρὰ ἀπόλυτος ἐνεργητικότης καὶ αὕτη μόνον εἶνε τὸ κύριον καὶ ἀληθὲς ἔγώ» (Werke, IV. S. 22), δὲν λέγει ὅμως: τίς καὶ τί εἶνε ἐνεργός· οὖτω δὲ «ἡ ἀπειρος ἐνεργητικότης» τοῦ φιχτιανοῦ ἔγώ, ἐὰν μὴ ὑπόκειται αὐτῇ ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ ὡς ζῶν ὑποκείμενον, θὰ ἦτο πράττειν ἄνευ πράττοντος, ὅλως κενή ἀφαίρεσις· περὶ δὲ τοῦ II: τοῦ εἰδέναι, ὅτι «πραγματικὴ ἐξήγησις αὐτοῦ εἶνε ὅλως ἀδύνατος» (Wiss. § 2)· ἐντεῦθεν δὲ αὐτόδηλον, ὅτι καὶ ἡ πηγὴ ἐξ ἡς αὐτὸς παράγει πᾶν εἶναι καὶ εἰδέναι εἶνε κατὰ τὴν ἀφελῆ ὁμολογίαν αὐτοῦ τούτου ἀκατάληπτόν τι (Wiss. S. 107. 5). «τὸ ἀρχικὸν σημεῖον ὡς κείμενον πέρα παντὸς πραγματικοῦ εἰδέναι, τὸ πραγματικὸν πρὸ τοῦ πράγματος δὲν δυνάμεθα νὰ ἀποδῶμεν τῇ ἐλευθερίᾳ, ἢν ἐν παντὶ εἰδέναι γιγνώσκομεν, αὐτὸ πίπτει εἰς τὸ ἀκατάληπτον».

Τούτου δὲ οὖτως ἔχοντος καταρρέει τὸ αὐτόγνωμον καὶ παράδολον τοῦτο σύστημα ἀφ' ἑαυτοῦ (Schöler, Krit. S. 164).

324. Συνέπειαι τῆς δοξασίας τοῦ Fichte καὶ Berkeley.

Ἐκ τῶν εἰρημένων γίγνεται δῆλον, ὅτι ὁ Fichte καὶ ὁ Berkeley (διότι ὁ Berkeley, ἐὰν μὴ ἐπιτραπῇ αὐτῷ ἀνακολουθίᾳ, συμφωνεῖ τῷ Fichte) παραδέχονται 1) ὅτι ὑπάρχει μόνον τὸ ἔγώ· 2) ὅτι τοῦτο τὸ ἔγώ αἰσθάνεται, νοεῖ, λογίζεται, συναίσθάνεται, ἐπιθυμεῖ, βούλεται, καὶ ἐπομένως; 3) ὅτι ἔχει α) αἰσθήματα προϊόντα τοῦ αἰσθάνεσθαι καὶ νοεῖν, β) παραστάσεις προϊόντα τοῦ νοεῖν, γ) ἐννοίας προϊόντα τοῦ νοεῖν καὶ λογίζεσθαι.

Άλλα ποῦ καὶ πότε κεῖται τοῦτο τὸ ἔγώ; οὐδαμοῦ καὶ οὐδέποτε· διότι ὁ χῶρος καὶ ὁ χρόνος καὶ τὸ ἐν αὐτοῖς καθαρὸν εἶναι εἶνε πλάσματα τοῦ ἔγώ· δέον ἄρα νὰ παρασταθῇ κατ' αὐτοὺς ὡς ὅλως ἀφηρημένη ἐννοία, ὡς τι οὐδαμοῦ καὶ οὐδέποτε κείμενον καὶ δὴ ὑπάρχον.

Ίδοù ποῦ ἄγει ἡ ἀργησις τοῦ οὐκεγώ!